

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Femtan, Torsby kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610208 Femtan
Mittpunktskoordinat:	1356768 - 6724868
Totalareal:	61,7 ha
Totalsträcka:	26 km
Fastställd av Länsstyrelsen:	2010-05-10
Uppdaterad senast:	2010-05-10
Områdestyp:	Området är utpekat enligt Habitatdirektivet.
Ägandeförhållanden:	Privat, Bergvik Skog AB samt Torsby kommun.

Beskrivning av området

Liksom övriga större biflöden till Klarälven har Femtan avsatt ett isälvsdelta vid mynningen i dalen. Femtan är ett av de biflöden som är minst påverkat av vattenkraftreglering och har således i sin helhet stort intresse. Ån har goda livsmiljöer och reproduktionslokaler för öring, men även för lax. Älven rinner genom flera terrasser/platåer och varierar mellan partier som är lugnflytande, strömmande och forsande. Det finns flertalet nyckelbiotoper i vattnet, t.ex. raviner och sidofåror. Botten domineras av block och sten men det finns även mjukbottnar med detritus. I den övre delen omgärdas vattnet av myrmarker och magra tallmarker med rena tallbestånd. Det i kombination med en fattig berggrund ger ett pH som naturligt ligger förhållandevis lågt. Långa sträckor är lugnflytande och omges av myr.

Bild1. Forssträcka i Femtans nedre del.

De flesta av myrarna är kraftigt ikningspåverkade och avrinnande vatten har mycket högt färgtal. I älvens nedre del finns en vacker och mäktig kanjon med forsar och fall och mindre partier med naturskogsartad skog på sluttningarna. Kantzonen i dalgången närmast vattendraget utgörs i huvudsak av gran, vilket är naturligt i denna del av landet, men här finns även lövinslag som t.ex. björk och gråal.

Bild 2. Naturlig kantzona vid brantare stränder

I direkt anslutning till vattendraget finns fyra registrerade nyckelbiotoper och ett naturvärdesobjekt (på privatskogsbruket). Samtliga är barrskogsmiljöer med grandominans. Den totala arealen för nyckelbiotoperna är 20 ha medan naturvärdesobjektet är 0,6 ha. Femtan rinner också delvis genom Natura 2000-området och rikintressesobjektet Kølarna.

Inom vattenmyndighetens arbete med vattenförvaltning delas Femtan in i tre vattenförekomster, SE 673387-135761, SE 672299-135687 och SE 671553-135457. De båda förstnämnda vattenförekomsterna bedöms ha god ekologisk status medan den sistnämnda, vilken ligger närmast Klarälven, bedöms ha måttlig ekologisk status enligt vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660) och Naturvårdsverkets handbok för statusklassning (2007:4). Med stöd av vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660) har som miljö kvalitetsnorm föreslagits att god ekologisk status ska uppnås i samtliga tre vattenförekomster. Miljö kvalitetsnormerna fastställs genom beslut 22 dec. 2009.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
3210	Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ	58	*
3260	Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor	6	61,7

*/Naturtypen 3210 utgår (felklassad efter definitionsändring) och ersätts av 3260.

Ingående arter enligt habitatdirektivet

Artkod	Artnamn
1106	Lax <i>Salmo salar</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Femtan är att bidra till att upprätthålla gynnsam bevarandestatus för den ingående naturtypen, *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor*, och den ingående arten, *lax*, på biogeografisk nivå. För att detta Natura 2000-område ska bidra till att uppnå gynnsam bevarandestatus för listad naturtyp och art krävs att nedanstående bevarandemål uppfylls. Då bevarandemålen uppnås anses områdets utpekade naturtyp och art ha gynnsamt tillstånd.

Art/naturtyp	Bevarandemål
Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor (3260)	<p><i>Areal</i> Naturtypen bibehålls i hela området (61,7 ha).</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i> - Bottenfaunan ska uppfylla klass 1 eller 2 enligt bedömningsgrunderna i handboken "Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen" (2007:4) vid provtagningsplatserna 17BTF0422 Femtan, 17BTF0259 Grenarna och 17BTF0403 Femtan us Hornvallaån. - Enligt den modifierade undersökningstypen "Biotopkartering enl. Värmlandsmodellen (2006)" ska ingen del av vattendraget klassas som kraftigt påverkat av rensning/rätning, och maximalt 10 % av vattendraget får klassas som försiktigt påverkat av rensning/rätning efter att biotopvårdade sträckor som besiktigats och godkänts av Länsstyrelsen borträknats. - pH får inte understiga 6,0 vid något mättillfälle enligt kalkeffektuppföljningens handbok "Kalkning av sjöar och vattendrag" (2002:1) vid provtagningsplatserna 17STA0517 Femtan, femtå kvarn/stn, 17STA3413 Fämtan, Backadammen och 17STA2101 Femtan, dalagränsen.</p> <p><i>Typiska arter</i> - Fiskfaunan ska uppfylla VIX-klass 1 eller 2 enligt bedömningsgrunderna i handboken "Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen" (2007:4) vid elfiskelokalerna Båntebvavdet 17ELF0161 och Nolnäs N 17ELF0157.</p> <p><i>Övrigt</i> - God ekologisk status ska uppnås i vattenförekomsten SE 671553-135457, och bibehållas i vattenförekomsterna SE 673387-135761 och SE 672299-135687.</p>
Lax (1106)	<p><i>Populationsutveckling</i> - Populationen av lax vid elfiskelokalen Vindskyddet 17ELF0159 ska inte understiga, för 0+ 5 lax/100m² och för >0+ 10 lax/100m², enligt resultat efter standardiserat elfiske enligt SS-EN 1401.</p> <p><i>Livsmiljö</i> - Fiskfaunan ska uppfylla VIX-klass 1 eller 2 enligt bedömningsgrunderna i handboken "Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen" (2007:4) vid elfiskelokalen Vindskyddet 17ELF0159. - Se mål för bottenfauna ovan (17BTF0422 Femtan) - Se mål för pH ovan (17STA0517 Fetan, femtå kvarn/stn)</p>

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att naturtypen *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor* samt arten *lax* sak uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

3260 Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor

- Bibehållna eller förbättrade förhållanden avseende vattenföring och flödesdynamik.
- Ingen eller obetydlig påverkan av fragmentering (dämmen och andra vandringshinder), kanalisering, invallning, flottledsrensning mm.
- Fria vandringsvägar i anslutande vattensystem.
- Naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader.
- God vattenkvalitet. Låg grad av antropogen belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter och partiklar (grumlande ämnen).
- Strandzon med naturliga erosions- och sedimentationsprocesser.
- Naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar.

1106 Lax

Laxen måste ha tillgång till outbyggda vattendrag där ut- och uppvandring inte hindras och i dessa vattendrag måste dessutom lämpliga lek- och uppväxtområden finnas. Tillräckligt god vattenkvalitet krävs beträffande pH, miljögifter och närsalter, både i vattendragen och i Vänern. De unga laxarna äter snäckor, musslor, märlor och fiskrom samt insekter i vattnet och i luften. Efter att ha nått älvmynningen äter de huvudsakligen kräftdjur, men även småfisk. I Vänern anses siklöja och nors vara den viktigaste födan för laxen.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Nedan anges potentiella hot mot naturtypen *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor* samt arten *lax*.

3260 Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor

- Reglering av vattenföring, dammbyggnationer och dylikt.
- Anläggningar som blir vandringshinder eller på liknande sätt fragmenterar vattendraget.
- Ovarsamt skogsbruk i vattendragets omgivning. Kan ge ökad instrålning/temperatur, minskad tillgång på död ved, ökat tillflöde av organiskt material, körskador som orsakar grumling och igenslamning av bottarna.
- Kanalisering, fördjupning och invallning för att förhindra översvämningar.
- Vattenuttag under perioder med låga flöden.
- Utsättning av främmande arter.
- Vägbyggen, järnvägar och andra anläggningar i älvens närområde som kan påverka vattendragets naturvärden.
- Exploatering inom vattenområdet, t.ex. byggande av bostäder och vägar, kan leda till ökade krav på översvämningsskydd.

1106 Lax

(hotbilder utöver de som nämns för naturtyp 3260)

- Vattenkraftsutbyggnad och andra aktiviteter (t.ex. dämmen) som kan komma att försvåra/förstöra möjligheten till laxens upp- och utvandring.
- Spridning av sjukdomar
- Förstärkningsutsättningar som riskerar uppblandning av genetiskt unika, älvspecifika populationer.
- Överfiske

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar på olika sätt till att naturtypen *vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor* samt arten *lax* uppnår bevarandemålen i Femtans Natura 2000-område.

Gällande regelverk 2010

- Enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område, t.ex. en överfart i samband med skogsbruksåtgärder.
- Med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken får Skogsstyrelsen meddela de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken ska efterlevas i samband med åtgärder som regleras i skogsvårdslagen, t.ex. om en åtgärd bedöms vara tillståndspliktig enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.
- Övre delen av Klarälven omfattas av skydd mot vattenkraftsutbyggnad, enligt 4 kap. 6 § miljöbalken.
- Täkter är tillståndspliktiga enligt 9 kap. miljöbalken. Husbehovstäkter i eller i nära anslutning till Femtan eller biflöde till Femtan, är samrådspliktiga enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.
- Samrådsplikt enligt 12 kap. 6 § miljöbalken för verksamheter eller åtgärder som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken, om de kan komma att väsentligt ändra naturmiljön.
- Strandskydd (100 meter) gäller enligt 7 kap. 13-18 §§ miljöbalken.
- För markavvattning råder tillståndsplikt enligt 11 kap. miljöbalken.
- Anmälningsplikt eller tillståndsplikt för vattenverksamhet råder enligt 11 kap. miljöbalken.
- Fiskerilagen 2 kap. 16 § innebär krav på tillstånd för utsättning av både fisk och kräftor.
- Bestämmelser om fisket av lax finns i föreskrift från Fiskeriverket. Denna utfärdas med stöd av förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.
- Riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, de norra och södra delarna av Natura 2000-området.
- Riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, södra delen av Natura 2000-området.
- Den norra delen av Femtan utgörs av våtmarker som ingår i klass 1 i våtmarksinventeringen.
- Norra delen av Femtan ingår i myrskyddsplanen.

Femtan ingår i två fiskevårdsområden, Dalby fiskevårdsområdesförening i norr och Ny Norra fiskevårdsområdesförening i söder.

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder

För att bevara naturvärdena i Femtan är det viktigt att hela vattendraget och dess närhet skyddas. Viktigt är att bevara och utveckla värdekärnor av naturskogsartad barrskog med stort lövinslag i anslutning till vattendraget, raviner och andra fuktiga miljöer. Detta kräver välplanerade aktiva åtgärder. Nedan följer exempel på åtgärder samt hänsyn som bör tas i vattendragets närhet och i vissa fall även bör tillämpas i hela tillrinningsområdet.

- På skogsmark som gränsar till älven, eller till biflöde, ska träd och buskar lämnas i den utsträckning som rekommenderas enligt Skogsstyrelsens föreskrifter (SKSFS 1993:2). Eventuell skötsel inom kantzonen bör gynna inslag av lövträd, förekomst av grova träd samt förekomst av döende och döda träd. De flesta kantzoner fungerar dock bäst om de får utvecklas fritt.
- Körning, i samband med avverkning, bör undvikas vid känsliga områden som t.ex. utströmningsområden, små kärr, sumpskogar, vattendrag och i kantzonen (AR, SKSFS 1993:2).
- Avverkningsytor i vattendragets tillrinningsområde bör planeras så att ytavrinningen "filtreras" genom våtmarker eller andra fungerande ekologiska skyddszoner.
- Markbered inte i kantzonen. På längre avstånd från vatten bör markberedning ske på ett sätt som minimerar uttransport av jord- och sandmaterial som slammar igen bottnarna.
- Överfarter av vattendrag som mynnar i Natura 2000-området ska undvikas. Måste överfarter anläggas så ska alternativa lösningar vara väl utredda och samrådats med Länsstyrelsen för att bästa lösningen ska uppnås.
- Om skyddsdikning måste göras i tillrinningsområdet bör diken ej nå vattendragen. Vidare bör sedimentationsbassänger anläggas.
- Virkeslagring bör inte ske i vattendragens kantzonen.
- Rensning av diken, bäckar och åar undviks eller utförs med stor hänsyn enligt miljöbalkens allmänna hänsynsregler.
- Uttag för bevattning bör ej göras vid lågt vattenstånd.
- Vid eventuella vägbyggen i vattendragens kantzonen bör avståndet mellan väg och vattenmiljö vara minst 30 m. Vägdikey ska inte mynna direkt i vattnet. Eventuella vägtrummor ska placeras så de inte utgör vandringshinder. Detta innebär att vägtrumorna läggs under eller i nivå med vattendragets naturliga botten. Alternativt ska valvbåge användas istället för trumma.
- Skogsmaskiner bör vara miljöanpassade med biologiskt nedbrytbara oljor. Kemikalier och oljor kan allvarligt skada livet i vatten.
- Biotopvård i form av återförande av material från flottledsrensning ska utföras. Länsstyrelsen har påbörjat arbetet med restaurering efter flottledsrensning.
- Regionalt och lokalt samarbete inom avrinningsområden för genomförande av förebyggande åtgärder och bevarande.

Förslag till skydd

De huvudsakliga hoten mot Femtans naturvärden utgörs av ovarsamt skogsbruk, vattenkraftsutnyttjande samt försurning. Utöver det finns även tidigare utförda åtgärder som

hotar älvens biologiska värden, t.ex. flottledsrensningar. Även ett ovarsamt sportfiske skulle kunna påverka fiskens förutsättningar i älven. Femtans Natura 2000-värden samt naturvärden i övrigt bedöms därför vara i behov av ett starkt långsiktigt områdesskydd med plan för skötsel och restaurering. Fram till dess bedöms tillståndsplikten enligt miljöbalken 7 kap. 28 a §, samråd enligt miljöbalken 12 kap. 6 §, samt *generell hänsyn* enligt skogsvårdslagen vid skogsbruksåtgärder, vara de viktigaste åtgärderna för att uppnå en långsiktig och hållbar vattenvård för bevarandet av naturvärdena inom vattendraget Femtans påverkansområde. Landområden i anslutning till vattendraget som hyser egna höga naturvärden, exempelvis nyckelbiotopskvalitet, bör säkras genom naturreservat, biotopskydd eller avtal.

Bevarandestatus idag

3260 Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor

Nationellt

Ett fåtal vattendrag i Sverige är helt opåverkade för uttag av vattenkraft. Nästan alla vattendrag är fysiskt påverkade, historiskt av flottledsrensning och idag framförallt av skogsbruk, jordbruk och annan exploatering. Vattendragen är också påverkade kemiskt och i många fall även biologiskt (främmande arter eller fiskstammar). Höga naturvärden återfinns i älv- och bäckfåror vars förutsättningar bygger på naturlighet i vattendynamiken, naturlighet i omgivningarna och god vattenkvalitet. Gynnsam bevarandestatus för naturtypen kan upprätthållas endast om bevarandeåtgärderna inbegriper angränsande strandmiljöer av betydelse för vattendraget, utökad hänsyn i tillrinningsområdet samt restaurering av särskilt värdefulla objekt.

Femtan

Femtan har trots antropogen påverkan flera naturlighetskriterier. Förekomst av öring och lax visar på ett vattendrag med höga naturvärden. Natura 2000-området Kølarna i Femtans norra del, tillsammans med förekomsten av nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt i älven kantzoner, ger vidare ett stort värde för Femtans naturvärden. I dagsläget är bevarandemålen för bottenfauna, fisk och pH uppfyllda, medan övriga mål inte är uppfyllda ännu. Målet för god ekologisk status är uppfyllt för två av de tre vattenförekomsterna.

1106 Lax

Nationellt

I Sverige fanns i slutet av 1990-talet knapp 40 vattendrag med årlig naturlig reproduktion av vild lax. Utsättningar av odlad lax (rom-smolt) har utförts i många vattendrag för att förstärka bestånden. Endast några få vilda laxpopulationer är helt opåverkade av förstärkningsutsättningar. Det är därför osäkert om samtliga bestånd kan sägas vara livskraftiga på längre sikt om utsättningarna skulle upphöra. Den vilda laxen är rödlistad i kategorin *sårbar* (VU).

Femtan

Beståndet i Femtan är i högsta grad beroende av förstärkningsutsättningar och transport av vandrande lax förbi kraftverksdammarna i Klarälven. Åtta definitiva vandringshinder finns i Klarälven (Edsforsen, Skoga, Krakerud, Forshult, Skymnäs, Munkfors, Dejefors och Forshaga).

Under de senaste åren har konstaterats en ökad ”naturlig” laxreproduktion i Klarälven, och andelen vild lax i Vänern stiger.

Elfiskeresultat från Femtan visar att lax förekommer upp till första vandringshindret, en kraftig fors som delvis är sprängd. Sprängningar gjordes i samband med flottningen för att timmer lättare skulle kunna passera vidare till Klarälven. Det är ca 1300 m från Klarälven fram till forsen (första vandringshindret), och sträckan dit hyser delvis lämpliga lekplatser för lax. Laxtätheten är dock låg idag. Ytterligare restaureringsarbeten behövs för att återställa älvens botten efter flottledsrensning. Totalt finns 3-4 kraftiga forsar i Femtan som räknas som vandringshinder för lax. I dagsläget är inte bevarandemålen för lax uppfyllda.

Uppföljning

För att bedöma ingående naturtypers och arters status i vattendraget krävs uppföljning av de uppsatta områdesspecifika bevarandemålen. Målen preciseras under rubriken ”Bevarandesyfte och bevarandemål” tidigare i dokumentet, medan uppföljningsmetoder och intervaller beskrivs nedan. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras och bevarandeplanen uppdateras.

Arealen följs upp vart 6:e år genom GIS-analys av ortofoto.

Bottenfauna provtas vart tredje år enligt handboken ”Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszonen” (2007:4).

Rensning, rätning och kontinuitet följs upp vart 12 år enligt undersökningstypen ”Biotopkartering enl. Värmlandsmodellen (2006)”.

Vattenkemi följs upp 5 gånger per år vid stationerna 17STA3413 Femtan, Backadammen och 17STA2101 Femtan, dalagränsen, och 12 gånger per år vid stationen 17STA0517 Femtan. Uppföljning av vattenkemi sker enligt kalkeffektuppföljningens handbok ”Kalkning av sjöar och vattendrag” (2002:1).

Fiskfaunan följs upp vart annat år enligt standardiserat elfiske SS-EN 14011.

Bilaga:

1. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning och ingående naturtypers utbredning.

Referenser

- Länsstyrelsen i Värmlands län 2006. Databasen Värdefulla sjöar och vattendrag i Värmlands län 2005.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2006. Biotopkartering av värdefulla vattendrag i Värmland 2005.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2007. Strategi och plan för restaurering av vattendrag i Värmlands län, Levande sjöar och vattendrag, delmål 2 (2007:21).
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2008. Basinventering av Natura 2000-vattendragen.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2008. Kalkningsplan och kalkdatabas.
- Naturvårdsverket. 2002. Kalkning av sjöar och vattendrag. Rapport 2002:1
- Naturvårdsverket. 2003.Handledning för miljöövervakning, undersökningstyp Biotopkartering - vattendrag 2003.
- Naturvårdsverket. 2003. Natura 2000, Art- och naturtypsvisa vägledningar, naturtyp 3260 enl. version 2003-06-06 och arten lax enl. version 2003-04-16. (www.naturvardsverket.se).
- Naturvårdsverket. 2007. Statusklassning för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszoner. Rapport 2007:4
- Skogsstyrelsen. 2000. Skogsbruk vid vatten. Skogsstyrelsens förlag. Jönköping.
- Skogsvårdsstyrelsen. 1996. Nyckelbiotopsinventering Slorudsälven och Östra Mangfalla-Mangälven.
- Skogsvårdsstyrelsen. 1997. Sumpskogsinventering V Granbacken.
- SS-EN 14011.2006. Vattenundersökningar – Provtagning av fisk med elektricitet. SIS (Svensk standard).

Bilaga 1. Natura 2000-området Femtans avgränsning, tillika naturtypens avgränsning.

 Natura 2000

1:80 000

Copyright Lantmäteriet 2009, dnr 106-2004/1888